

GÖKSEL ÖNDEYİŞ (VEYA CEHENNEMİ?)

Carlo Chiostri¹ tarafından resmedilen elimdeki Bemporad baskısında (Floransa, 1911), *Pinokyo*'nun altıncı bölümü şu talihsiz sözcüklerle başlar: “Tam olarak kötü bir cehennem gecesiydi.” Manganelli, paralel yorumunda,² bunun yerine “kullandığı üç metinden ikisinde” şunu okuduğunu söyler: “Tam olarak kötü bir kış gecesiydi” ve bundan, “cehennem”³ ifadesinin “fark etmesi zor olduğu kadar kolay” bir baskı hatası olduğu sonucunu çıkarır. “Orijinal metin –diye ekler hiç tartmadan– bilgilerle doludur ve dahası, bize *Pinokyo*'nun doğduğu mevsimin bilgisini verir.”

1. Carlo Chiostri (1863-1939) alaylı bir İtalyan ressam ve grafik sanatçısı. Daha çok *Le avventure di Pinocchio*'nun [*Pinokyo'nun Serüvenleri*] kitap versiyonunun ilk çizerlerinden biri olmasıyla tanınır. — Y.H.N.

2. Manganelli'nin söz konusu yorumu: Manganelli, Giorgio. (1977). *Pinocchio: un libro parallelo*, Torino: Einaudi. Türkçesi: Manganelli, Giorgio. (2011). *Pinokyo: Bir Paralel Kitap*, çev. Sema Rifat, İstanbul: Alef Yayınları. — Ed.N.

3. İtalyanca kış ve cehennem kelimeleri bir tek harfle birbirinden ayrılır: *Inverno* kış, *inferno* ise cehennem anlamını taşır. Metinde vurgulanan farklılık, aslı “*Era per l'appunto una nottataccia d'inverno*” olan cümlemin kazara ya da kasten “*Era per l'appunto una nottataccia d'inferno*” olarak yazılmış olmasıdır. Yani tartışma “*d'inverno*” (kışın, kış mevsiminde) ve “*d'inferno*” (cehennemi, cehennem gibi) kelimelerinin yazım ya da basım hatası üzerinedir. Başlıkta yer alan, “göksel,” “semavi,” “cennet gibi” anlamına gelen “*celeste*” ifadesi genellikle olumlu, yüce ve güzel bir durumu temsil ederken *inferno*, genellikle olumsuz, korkunç ve dayanılmaz bir durumu temsil eder. Bu bakımdan, bu iki ifade metinde birbirine zıt olarak kullanılmıştır. *Celeste* ifadesinin cenneti karşılayabilecek şekilde semavi varlık (örneğin göksel baba) ya da mekânlara atıfla kullanıldığını da metnin ilerleyen bölümlerinde görmek mümkündür. Yani metinde tartışılan yalnızca bir yazım hatası olmaktan ziyade, bu hata ya da belki tercihin, yer altı ve yer üstü âlemlerle (örneğin ölümler diyarı ve göksel baba yahut diğer semavi varlıklarla) ilişkilendirilerek yorumlanmasının imkânıdır. — Ed.N.

Mucizevi kuklanın el yazması kitabının eleştirel basımları olup olmadığını bilmiyorum,* ancak elimdeki metinler üzerinde titiz bir inceleme “cehennem” ifadesini doğrulamışa benziyor. “Kuklanın hikâyesi”nin ilk kez yayımlandığı “Çocuk Gazetesi”nin 1881 yılı sayılarının ciltlenmiş numunesinde şüpheye mahal vermeden şöyle yazıyor (Yıl: I, Sayı: 5, Sayfa: 66; 4 Ağustos tarihinde, yani yazın ortasında, ilk bölüm 7 Temmuz’da yayımlanmıştı): “Tam olarak kötü bir cehennem gecesi”di” ve kesinlikle çok net olmayan bu okuma yine de filolojik olarak “kış”ın *kolaylığına* tercih edilebilir.

Eğer bu, orijinal metin ise Pinokyo’nun doğum tarihini bilmiyoruz ancak nerede bulunduğunu biliyoruz: cehennemde. Muhtemelen –ama kesin olmamakla birlikte– kış mevsimi aylarından biridir zira kar yağar (Pinokyo koltuk altında hece kitabıyla evden çıkarken “kar yağışı durdu,” diye okuyoruz) fakat mevsim cehennemde geçer. Dahası, bir doğum günü belirleme arzusuyla filolojiyi katleden uyanık yorumcu hiç zaman kaybetmeden “cehennem baskı hatasını” tahta kuklayı tehdit eden ateşlerle ilişkilendirir: Bir “orman”dan geldiğinden, “bitkilerle zaman zaman ani ve kuşku yaratan görünmez bir tehlikenin korkusunu paylaşır: ateş.” Mükemmel bir cehennem unsuru ancak “esas ve ölümcül olanın Pinokyo’nun başına (...) karanlıkta geldiğini” dahi bilen ve sekiz yıl sonrasında cehennem üzerine eşsiz bir inceleme yayımlamak zorunda kalan yorumcu, Hades ile en azından şimdilik bir bağlantı kurmaz.

Baskı hatasının gerçekte “kış” olduğunu Manganelli görmemiş olamazdı. Pinokyo olayı Geppetto’ya anlattığında sözde dil hatası ile tam olarak aynı ifadeyi kullandığını gözlemleyen ta kendisidir: “‘Kötü bir cehennem gecesi’di” diye önceki baskı hatasını açıklayan ve vurgulayan bir cümle ile hızlı bir şekilde başlar Pinokyo (veya belki de baskı hatası olasılığına uyar.)” Manganelli’nin aklının alamayacağı bir ortam olmamakla birlikte onun filolojiye tamamen yabancı olduğunu kabul etsek bile bariz olan bir şeyi

* Kitabın eleştiri baskısı aslında mevcuttur: Collodi, Carlo. (1983). *Le avventure di Pinocchio: Storia di un burattino*, Edizione critica a cura di Ornella Castellani Pollidori, Poesia: Fondazione Nazionale Carlo Collodi.

kesinlikle yanlış anlayamazdı ve bu demek oluyor ki Pinokyo'nun cümlesi, baskı hatasını "yineleyerek" bunun yalnızca bir hata olmadığını kanıtlıyordu.

Öyleyse paralel kitabın ne pahasına olursa olsun metne baskı hatasını dahil etmesinde, "cehennem" yazan yerin "kış" olarak okunmasında bir sebep olması gerekir. Çok titiz ve dikkatli bir şekilde incelenir incelenmez, Manganelli'nin kuklanın hikâyesinin ezoterik her bir yorumundan kaçınma sebebi ortaya çıkar. "Kış" takvimde bir zamandır, "cehennem" sembolik anlamlar ve olası alegorilerle doludur.

Ezoterik bir okumanın mükemmel örneği Elémire Zolla'da* mevcuttur; ona göre Collodi'nin kitabı, kökenleri "Collodi'nin ait olduğu masonik çevrenin kültürü"nde aranması gereken "neredeyse karşı konulamaz ezoterik bir derinliği" açığa vurur. Kitap bir inisiyasyonun hikâyesidir, turkuaz rengi saçlı peri besbelli "büyük arabulucu, tüm hayvan dünyasının daha doğrusu hayvan ve insan arasındaki belirsizliğin temsilcisi" İsis'tir.⁴ Pinokyo'da Toskana lehçesinin basitliği, diye devam eder yazar, Collodi'nin ezoterik bir gerçeği aktarmakta olduğu olgusundan doğar ve bunu bir çocuğa anlatır gibi ifade etmekten başka bir şekilde yapamaz. Apuleius'taki⁵ gibi Pinokyo'da da bu özel dili ortaya çıkaran, dillendirileme-

* Zolla'nın ezoterik okumasına şu kitapta erişilebilir: Zolla, Elémire. (1992). *Uscite dal mondo*. Milano: Adelphi, 433-41; ve Ronchey, Silvia. (2002, 27 Şubat). "Il burattino framassone" – Silvia Ronchey ile Röportaj, *La Stampa*. Collodi'nin gerçekte mason olmadığı Marcheschi tarafından kanıtlandı, ayrıca bakınız, Marcheschi, Daniela. (1995). "Introduzione a Collodi," içinde Carlo Collodi, *Opere* (I Meridiani), Milano: Mondadori.

4. Antik Mısır tanrıçalarından İsis'in mitolojide çeşitli şekillerde ortaya çıkması, örneğin büyücü ve şifacı özelliğinden ötürü yılan formunda tasvir edilmesi, doğurganlık ve annelik ile ilgili temalarda ve Hathor'un annesi olarak inekle ilişkilendirilmesi vb. onu hem insan hem de hayvan formunu alabilen bir varlık olarak tanımlarken kocası Osiris'in ölümünden sonra onun bedenini bulup yeniden hayata döndürme efsanesinde merkezi bir rol oynaması da ölüm ve yaşam arasındaki sınırları aşan bir gücü ve belirsizliği temsil eder. İsis, doğaüstü güçlerle bezeli bir biçimde insan ve hayvan arasındaki bu belirsizliğin bir göstergesi olarak kabul edilir. Peri de *Pinokyo* öyküsünde benzer rollere sahiptir. — Ed.N.

5. İkinci yüzyılda yaşamış Romalı bir yazar ve filozof olan Apuleius, metnimizin ilerleyen bölümlerinde bahsi geçecek olan *Altın Eşek* ya da özgün adıyla *Metamorfozlar* (*Metamorphoseon libri XI*) adlı antik romanın yazarıdır. *Altın*